

competence into the educational process of higher military educational institutions are relevant.

Key words: design and analytical competence, design culture, analytical activity, future officers-border guards, professional training, methods of forming competency.

УДК: 378:796.011

ПОТРЕБА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

О.В. ТИМОШЕНКО, доктор педагогічних наук, професор
директор Інституту фізичного виховання і спорту

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

E-mail romanyshyna43@ukr.net

Анотація. В статті обґрунтовано вагомість культури здоров'я у професійній діяльності майбутніх учителів фізичної культури. Зосереджено увагу на характеристиці здоров'я та культури здоров'я як наукових категорій для професійного розвитку студентів факультетів фізичного виховання. Проаналізовано потенціал синергетичного підходу під час професійного розвитку майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, культура здоров'я, майбутні учителі фізичної культури, синергетичний підхід, професійний розвиток.

Актуальність (Introduction). Здоров'я – найцінніше, що має людина, однак, як засвідчують статистичні дані лише 10% молоді, віком до 18 років можна вважати здоровими. Так, за даними, які наводить Ю. Бойчук, серед випускників загальноосвітніх закладів 60% мають порушення опорно-рухового апарату (сколіоз, плоскостопість ускладнених форм), 50% – короткозорість, 40% – порушення серцево-судинної системи та нервово-психічні відхилення [1, с. 11]. Беручи до уваги наведені аргументи, наголосимо на тому, що на нині особливої уваги потребують теоретичні та практичні питання, які стосуються збереження та зміцнення здоров'я, а також питання, які присвячені практичним аспектам формування культури здоров'я усіх українців.

Наголосимо на тому, що учитель фізичної культури виступає взірцем у сфері зміцнення та збереження здоров'я, а тому має володіти високим рівнем сформованості культури здоров'я та має активно спонукати своїх вихованців та колег педагогів до здоров'язбережувальної поведінки. Актуальність проблеми формування високого рівня культури здоров'я у студентської молоді, що здобуває вищу освіту, навчаючись на факультетах фізичного виховання, обумовлена сучасними тенденціями розвитку професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, підвищенням вимог українського суспільства до якості здоров'я та культури його сформованості у майбутніх учителів, а також недостатньою розробленістю даної проблематики в теорії та практиці професійної педагогіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє констатувати, що проблема формування культури здоров'я піднімалася у дослідженнях українських науковців К. Дроздової, А. Коноха, А.Л. Іванової, Є. Павлюка, А. Чепелюк та ін. Публікації Д. Давиденка, О. Мальцева, Ю. Півненка, С. Сінгаєвського, Д. Солопчука,

А. Сулими, С. Футорного присвячені різним різноманітним аспектам професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що володіють сформованою культурою здоров'я. Нині уже стала аксіомою теза про те, що теоретичні знання і практичні уміння збереження і зміцнення здоров'я є вагомими для реалізації професійної діяльності учителів, які займаються фізичними вихованням дітей та молоді. Проте, не дивлячись на вагомий інтерес учених і значимість отриманих ними наукових результатів, ще й нині формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури в процесі навчання у ЗВО під час їхнього професійного розвитку на засадах синергетичного підходу не стали предметом окремого вивчення. Ще й нині не достатньо ґрунтовно висвітлено зміст здоров'я та сутність культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури, не повністю висвітлено їх роль у професійному зростанні фахівців спеціальності 014.11 Середня освіта (фізична культура). Усі ці факти й були покладені в основу написання нашої статті.

Мета (Purpose). Мета нашої публікації – аналіз сутності «здоров'я» та «культури здоров'я» як наукових дефініцій, висвітлення потенціалу синергетичного підходу у формуванні культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури, а також обґрунтування необхідності активної та системної діяльності у формуванні культури здоров'я у процесі професійного розвитку студентів факультетів фізичного виховання.

Методи (Methods). Теоретичні (аналіз та систематизація психолого-педагогічної літератури, навчально-методичної документації та досвіду професійної підготовки фахівців).

Результати (Results). Насамперед відзначимо, що «здоров'я» як наукова і практична проблема, по праву входить в коло тих питань, які називають глобальними, адже є однією із найважливіших характеристик життєдіяльності як особистості так і держави. Згідно з сучасними даними, існує понад 400 визначень цієї наукової категорії. Проте ще й нині доволі активно проводиться її наукове вивчення. Наведемо деякі підходи до визначення сутності здоров'я з різних точок зору.

Зокрема, ВООЗ розглядає здоров'я як стан повного фізичного, психічного, соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або певних вад. У Концепції неперервної валеологічної освіти в Україні [2] наголошено на тому, що здоров'я – це сукупність властивостей організму людини, а також впливу довкілля, яка гарантує оптимальний розвиток і розкриття всіх позитивних властивостей особистості, її таланту й обдарованості, забезпечення фізичної та інтелектуальної працездатності на максимально тривалий спосіб життя. З психологічної точки зору, здоров'я розглядається як особливий соціальний феномен, який охоплює: здоров'я як індивідуальний стан; здоров'я як особливе відношення між суб'єктами і здоров'я у суб'єктних стосунках індивідів і суспільства в їх складній взаємодії; здоров'я як основа самовизначення і міра свободи індивіда в якості суб'єкта життя. Здоров'я у педагогічному розумінні передбачає «гармонійну взаємодію всіх органів і систем людини при її фізичній досконалості, що забезпечує можливість оптимального функціонування у різних сферах життя. Здоров'я як науковий феномен інтегрує в собі фізичне, психічне, духовне, соціальне здоров'я. Вони є невіддільними одне від одного і в сукупності визначають загальний стан здоров'я людини» [3, с. 16].

У контексті дослідження особливого значення віддаємо трактуванню наукової дефініції «здоров'я» науковцями з фізичної культури. Так, Д. Давиденко наголошує, що «оскільки людське життя є вищою цінністю суспільства, то сукупність властивостей, якостей і станів людини є цінність не тільки самої людини, але й суспільства. Саме це перетворює здоров'я кожного індивіда в суспільне багатство» [4, с. 65]. Тобто нині стратегічне завдання національної освіти в галузі фізичного виховання є виховання у молоді відповідального ставлення до здоров'я як до найвищої індивіду-

альної та суспільної цінності. З огляду на це фізична культура та спорт мають велике значення для фізичного розвитку студентської молоді, адже зміцнюють здоров'я, підвищують нервово-психічну стійкість до емоційних стресів, підтримують фізичну і розумову працездатність.

Підсумовуючи наведені визначення, відзначимо, що «здоров'я» є багатоаспектне і різнорівневе поняття, яке є надзвичайно вагомим у багатьох науках, однак при цьому кожен науковець трактує його зі своєї позиції.

Відзначимо, що проблема збереження та зміцнення здоров'я безпосередньо залежить від розвитку культури здоров'я, що передбачає її освіченість щодо власного здоров'я. Так, у баченні Ю. Бойчука [1] культура з цієї точки зору – це самосвідомість, самовиробництво людини у конкретних формах її матеріальної і духовної діяльності, яка стосується збереження і зміцнення здоров'я. О. Міхеєнко [5] розглядає культуру здоров'я як динамічний стереотип мислення, поведінки та діяльності, який сприяє збереженню і зміцненню здоров'я людини та визначає дбайливе ставлення до здоров'я оточуючих. Аналізуючи педагогічні умови, які мають вагомий вплив на формування культури здоров'я студентів на заняттях з фізичного виховання, В. Лобода відзначає, що «традиційно «культура здоров'я» тлумачиться як частина загальної культури людини, яка пов'язана з її ставленням до свого здоров'я та здоров'я інших людей, веденням здорового способу життя» [6, с. 30]. Культура здоров'я передбачає глибоке й усвідомлене засвоєння необхідних знань, цінностей, коли вони набувають особистісного змісту і перетворюються на мотив поведінки і формують здоровий спосіб життя. «Розвиток культури здоров'я «зумовлене культурно-національними традиціями, які тісно пов'язані з потребами людини у виживанні, самозбереженні, безпеці. Основою є ціннісне і відповідальне ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих людей» [7, с. 72].

Таким чином, у нашому розумінні культура здоров'я передбачає сформоване прагнення не тільки зберегти закладений потенціал, а й примножити його за рахунок знаходження внутрішніх і зовнішніх ресурсів, спрямованих на зміцнення здоров'я та гармонізацію стосунків з самим собою і навколишнім середовищем. У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту наголошено на тому, що в нашій державі необхідно зробити перехід від масовості фізкультурно-спортивного руху до рекреаційно-оздоровчих і профілактичних напрямків роботи, утвердженні здорового способу життя. Усе це сприятиме підвищенню культури здоров'я.

Ми переконані у тому, що саме учитель фізичної культури володіє доволі широкими можливостями для активного впливу на своїх вихованців у контексті формування у них культури здоров'я. Педагог, організовуючи фізичне виховання може застосовувати різноманітні форми організаційно-оздоровчої діяльності щоб показати вагомість культури здоров'я для життя. Навіть зовнішній вигляд самого учителя фізичної культури (стрункість, підтягнутість; його велика майстерність у виконанні рухів, високі вольові якості щодо дотримання здорового способу життя тощо) мають спонукати дітей до збереження та зміцнення здоров'я. Таким чином, на основі причинно-наслідкових зв'язків, можемо констатувати, що у майбутнього педагога, що здобуває освіту за спеціальністю 014.11 Середня освіта (фізична культура) ще під час навчання у ЗВО необхідно цілеспрямовано формувати високий рівень культури здоров'я.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури це відкритий освітній процес, а тому має базуватися на засадах синергетичної парадигми освіти та використанні синергетичного підходу. Незаперечним є те, що синергетика виступає засобом оволодіння професіоналізмом, оскільки детермінує самоорганізацію, а основні концепти синергетичного підходу базуються на цілісності (ціле більше, ніж частини); відкритості (через хаос виникає порядок); нелінійності (багатогранності ро-

звітку). Як доводить Г. Нестеренко [8], нині не повною мірою використовуються міждисциплінарні можливості синергетичного підходу у стратегічному плануванні професійної підготовки майбутніх фахівців. Ми переконані що саме на основі синергетичного підходу доцільно розглядати розвиток внутрішнього потенціалу майбутнього учителя фізичної культури як безперервний процес саморозвитку, що здійснюється через взаємодію з навколишнім освітнім середовищем. А саме освітнє середовище у ЗВО має бути спрямоване на збереження та зміцнення здоров'я.

Тобто синергетичний підхід характеризується як цілісне явище у контексті організації відкритості освітнього процесу для інновацій через перехід від відтворювальних навчальних завдань до продуктивної практичної діяльності, а також налагодження суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин на основі теорії самоорганізації (синергетики). За порадою М. Левківського [9], найбільш оптимальним варіантом було визнано доцільність взаємодії самоорганізації і управління системою саморозвитку майбутніх фахівців на основі узгодження цілей і характеру управління. Організація освітнього процесу на факультетах фізичного виховання на основі синергетичного підходу передбачає необхідність акцентувати увагу від однобічного, слабкого інтересу до культури здоров'я до самостійного усвідомлення студентами глибокої внутрішньої потреби у самовдосконаленні культури здоров'я.

Переконані, що на основі синергетичного підходу можна забезпечити відкритість, доступність і багатоваріантність системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, яка постійно розвивається, набуваючи нових форм і якостей. У практичному ракурсі, згідно із цим підходом, формування культури здоров'я передбачає підвищення освіченості через залучення студентів до цільових освітніх програм, практичну реалізацію освітніх здоров'язбережувальних проектів.

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, збереження здоров'я безпосередньо залежить від рівня культури здоров'я людини. У найбільш загальному контексті культура здоров'я майбутніх учителів фізичної культури представляє єдність пріоритету цінності здоров'я, високу активність щодо використання у майбутній професійно-педагогічній діяльності знань та умінь про шляхи ефективного збереження і зміцнення здоров'я. у контексті формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти необхідно робити головний акцент на впровадження синергетичного підходу.

Список використаних джерел

1. Бойко Ю. Д. Роль українських народних традицій у формуванні культури здоров'я сучасної людини : методичні рекомендації. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 39 с.
2. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні. К., Освіта, 1994. 94 с.
3. Мешко Г. М. Підготовка майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я : [монографія]. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 468 с.
4. Давиденко Д. Физическая культура и культура здоровья студентов. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2010. № 2. С. 65–69.
5. Міхеєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Олександр Іванович Міхеєнко; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2016. 491 с.
6. Лобода В. Педагогічні умови формування культури здоров'я студентів на заняттях з фізичного виховання. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : О.І. Безлюдний (гол. ред.) та ін.]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. Випуск 13. С. 28–33.

7. Демінська Л. О. Значення формування культури здоров'я студентської молоді. *Педагогіка здоров'я* : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. / За заг. ред. проф. О. М. Микитюка. Х. : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2011. С. 70–73.

8. Нестеренко Г. О. Можливості особистості в контексті синергетичної моделі вищої освіти. *Вища освіта в Україні*. 2004. №1. С. 25–34.

9. Левківський М. В., Вознюк О. В. Проблеми освіти у понятійній площині синергетики. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. Вип. 11. С. 51–55.

References

1. Boiko Yu. D. Rol ukraïnskikh narodnykh tradytsii u formuvanni kultury zdorovia suchasnoi liudyny : metodychni rekomendatsii. Kharkiv : KhNPU im. H. S. Skovorody, 2015. 39 s.

2. Kontseptsiiia neperervnoi valeolohichnoi osvity v Ukraini. K., Osvita, 1994. 94 s.

3. Meshko H. M. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do zberezheniia i zmitsnennia profesiinoho zdorovia : [monohrafiia]. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, 2012. 468 s.

4. Davydenko D. Fyzycheskaia kultura y kultura zdorovia studentov. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2010. № 2. S. 65–69.

5. Mikheienko O. I. Teoretychni i metodychni osnovy profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv zi zdorovia liudyny do zastosuvannia zdoroviazmitsniuvalnykh tekhnolohii : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Oleksandr Ivanovych Mikheienko; Kharkivskiy nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. Kharkiv, 2016. 491 s.

6. Loboda V. Pedahohichni umovy formuvannia kultury zdorovia studentiv na zaniattiakh z fizychnoho vykhovannia. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia* : zb. nauk. prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho un-tu imeni Pavla Tychny / [red. kol. : O. I. Bezliudnyi (hol. red.) ta in.]. Uman : FOP Zhovtyi O. O., 2016. Vypusk 13. S. 28–33.

7. Deminska L. O. Znachennia formuvannia kultury zdorovia studentskoi molodi. *Pedahohika zdorovia* : zb. nauk. prats Vseukr. nauk.-prakt. konf. / Za zah. red. prof. O. M. Mykytiuka. Kh. : KhNPU im. H. S. Skovorody, 2011. S. 70–73.

8. Nesterenko H. O. Mozhlyvosti osobystosti v konteksti synerhetychnoi modeli vyshchoi osvity. *Vyshcha osvita v Ukraini*. 2004. №1. S. 25–34.

9. Levkivskiy M. V., Vozniuk O. V. Problemy osvity u poniatiinii ploshchyni synerhetyky. *Visnyk Zhytomyrskoho derzh. Un-tu im. I. Franka*. 2003. Vyp. 11. S. 51–55.

НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

А.В. Тимошенко

Аннотация. В статье обоснована значимость культуры здоровья в профессиональной деятельности будущих учителей физической культуры. Сосредоточено на характеристике здоровья и культуры здоровья как научных категорий для профессионального развития студентов факультетов физического воспитания. Проанализированы потенциал синергетического подхода при профессионального развития будущих учителей физической культуры с высоким уровнем культуры здоровья.

Ключевые слова: здоровье, культура здоровья, будущие учителя физической культуры, синергетический подход, профессиональное развитие.

THE NEED OF THE HEALTH CULTURE FORMATION FOR FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE IN THE PROFESSIONAL PREPARATION PROCESS

A. V. Timoshenko

Abstract. *Introduction.* Special attention is now being paid to theoretical and practical issues relating to the preservation and strengthening of health. Scientists should explore issues that are devoted to the practical aspects of formation the health culture of all Ukrainians. We believe that a physical education teacher should be an example in the field of strengthening and maintaining health and should have a high culture of health.

Purpose – analysis of the essence of "health" and "culture of health" as scientific definitions; highlighting the potential of the synergetic approach in forming the culture of health of future teachers of physical culture; substantiation of the necessity of forming a culture of health in the process of professional development of students of faculties of physical education.

Methods. To achieve the goal, we applied the following methods: theoretical - bibliographic method of studying sources on the research problem, comparative analysis of psychological and pedagogical outcomes to establish the essence of "health" and "culture of health" as scientific definitions; the method of comparative-pedagogical analysis, which compared the various theoretical approaches of scientists to the formation of the health culture of future teachers of physical culture; structurally systematic analysis that provided the complexity in substantiating the potential of the synergetic approach in formation the health culture of future teachers of physical culture.

Results. The culture of health implies a prevailing desire to preserve the provided health potential, to multiply it by finding internal and external resources aimed at strengthening it. The synergetic approach serves as a means of mastering professionalism and determines self-organization. On the basis of this approach, the formation of a health culture is considered as a continuous process of self-development, which is carried out through interaction with the surrounding educational environment. In practical terms, the formation of a health culture involves raising the level of education through involving students in targeted educational programs during continuing vocational training.

Originality. As practice has shown, the purposeful implementation of the synergetic approach will improve the professional training of students, improve personal and professional development and significantly improve the health culture.

Conclusion. The health preserving depends on the level of human health culture. It is shown that the culture of health of future teachers of physical culture represents the unity of the priority of the value of health, the use of knowledge and skills on how to effectively preserve and strengthen health.

Keywords: health, health culture, future teachers of physical culture, synergetic approach, professional development.